

آیین نگارش و ویرایش زبان ترکی آذری

ابراهیم رنجبر
دانشیار دانشگاه تبریز

www.ketab.ir

د رنجبر، ابراهيم، ۱۳۴۶-
آيين نگارش و ويرايش تركي آذري/ ابراهيم رنجبر؛ ويرايش علمي و ادبي احمد
فرشبايفان ... [و ديگران]
تبريز دانشگاه تبريز، انتشارات، ۱۳۹۷.
۵۰۶ ص. : جدول.
انتشارات دانشگاه تبريز؛ ۷۴۰.
۹۷۸-۶۰۰-۸۸۶۴-۳۷-۰۰ :
فيا :
د ويرايش علمي و ادبي احمد فرشبايفان، محمد خاكپور، محمدرضا عابدي،
محمدعلي موسي زاده.

واژه نامه :
کتابنامه :
Azerbaijani language – نگارش علمي و فني
Technical writing
Azerbaijani language – دستور
Technical writing نگارش علمي و فني
فرشبايفان صافي، احمد، ۱۳۳۹-، ويراستار

دانشگاه تبريز، انتشارات
PL ۳۱۲/۹۲۹ ۱۳۹۱ :
۴۰۳۶۱۵
۵۴۰۷۰۰ :

سرشناسه
عنوان و نام پديد آور

مشخصات نشر
مشخصات ظاهري
فروست
شابک
وضعيت فهرست نويسي
يادداشت

يادداشت
يادداشت
موضوع

موضوع
موضوع

شناسه افزوده

شناسه افزوده

رده بندي كنگره

رده بندي ديويي

شماره كتابشناسي ملي

انتشارات دانشگاه تبريز

آيين نگارش و ويرايش زبان تركي آذري

تاليف:

ويرايش علمي و ادبي:

ناشر و فروست:

تاريخ و نويت چاپ:

شمارگان:

شابک:

قيمت:

سايه:

ليتوگرافي، چاپ و صحافي:

اداره چاپ و انتشارات دانشگاه تبريز

اين اثر مشمول قانون حمايت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر كس تمام يا قسمتي از اين اثر را بدون اجازه ناشر، نشر يا پخش كند، مورد پيگرد قانوني قرار خواهد گرفت.

نشاني : تبريز، بلوار ۲۹ بهمن، دانشگاه تبريز، تلفن : ۳۳۳۹۲۶۶۹ نماير : ۳۳۳۴۲۵۶۲

فهرست مطالب

۴۱	پیش‌گفتار
۴۳	محدودیت‌های نوشتن
۴۸	خصوصیات زبان ترکی آذری
۵۳	زبان معیار
۵۴	رابطه زبان مشترک و رسمی و معیار در ایران
۵۴	زبان مشترک
۵۴	زبان رسمی
۵۵	معیار بودن گویش تبریز
۵۸	موارد انحراف از زبان معیار
۵۹	خصوصیات زبان معیار
۵۹	سادگی‌گرایی
۵۹	اعتدال‌گرایی
۶۰	محتواگرایی
۶۰	نداشتن سبکی خاص
۶۱	جمع‌گرایی
۶۱	کارکرد ارجاعی
۶۲	پرهیز از کهنه‌گرایی
۶۲	هم‌زیستی با گویش‌های محلی
۶۳	استقلال
۶۴	محل کاربرد زبان معیار
۶۴	روش کار
۶۵	قوانین کلی

۷۱	حروف
۷۱	ترتیب حروف ابجدی و حساب جُمْل
۷۲	حروف در زبان ترکی آذری
۷۳	اقسام حروف مبنا
۷۳	صامت‌ها
۷۳	همزه
۷۸	الف
۷۹	همزه - الف
۸۰	ب
۸۰	پ
۸۰	ت
۸۰	ث
۸۱	ج
۸۱	چ
۸۱	ح
۸۱	خ
۸۲	د
۸۲	ذ
۸۲	ر
۸۳	ز
۸۳	ژ
۸۳	س
۸۴	ش
۸۴	ص
۸۴	ض

ط	۸۴
ظ	۸۴
ع	۸۴
غ	۸۵
ف	۸۵
ق	۸۵
ک	۸۵
گ	۸۶
ل	۸۶
م	۸۶
ن	۸۶
و	۸۶
ه	۸۶
ی	۸۶
(علامت تشدید)	۸۷
مصوت‌ها	۸۷
اَ	۸۸
اُ	۸۸
ی	۸۹
ـِ	۸۹
ذ / ڙ / ڏ	۹۰
ڦ	۹۱
ڀ / ڻ	۹۲
ڙ	۹۲
ڻ	۹۲

قوانین و قواعد املای کلمات و ترکیبات ترکی آذری و کلمات دخیل	۹۲
فهرست قوانین املای کلمات و ترکیبات ترکی آذری و دخیل	۹۶
اسم‌های ساده	۹۶
صفت‌های ساده	۹۷
قیده‌های ساده	۹۸
ضمایر شخصی	۹۸
ضمایر اشاره	۹۸
ضمیر مبهم	۹۹
ضمیر استفهام	۹۹
اصوات	۹۹
حروف	۹۹
افعال	۹۹
وندها	۱۰۰
پیشوند	۱۰۰
میانوند	۱۰۰
آ (L) / ه	۱۰۱
ا	۱۰۱
او / ائ / او / ای	۱۰۱
ای	۱۰۱
او	۱۰۱
ای	۱۰۱
س	۱۰۱
ه	۱۰۲
ها	۱۰۲
ن	۱۰۲

۱۰۲	ی
۱۰۲	پسوند
۱۰۲	آ (اَ) / هـ
۱۰۳	ل
۱۰۴	آت (اَت)
۱۰۴	آنک (اَنک) / انک
۱۰۴	آجاق (اَجَاق) / اجک
۱۰۴	آجاقمیش / اجاقمیش / اجیمیش
۱۰۵	آجان (اَجان) / آجن
۱۰۵	آجاقمیش
۱۰۵	آر
۱۰۵	آر (اَر) / ار
۱۰۶	آراق (اَرَاق) / اراق
۱۰۶	آرت (اَرَت) / ارت / آلت / اَلت / اولت
۱۰۶	آرقن (اَرَقن) / ارگی
۱۰۷	آرکان (اَرکان) / ارکن
۱۰۷	آرلا
۱۰۷	آرن (اَرن) / آری / اری
۱۰۷	آسن (اَسن) / اسی
۱۰۷	آش (اَش) / اش
۱۰۸	آغان (اَغان) / آقان / اگن / آین
۱۰۸	آق (اَق) / اک
۱۰۸	آقان
۱۰۹	آقَدَر (اَقَدَر) / آقَدَر
۱۰۹	آق لیق (اَق لیق) / اکلیک

۱۳۶	ایز
۱۳۶	ایسه / سه
۱۳۶	ایش
۱۳۶	ایشگن لیک
۱۳۶	ایشمه
۱۳۶	ایق
۱۳۶	ایک
۱۳۶	ایک لش میشر
۱۳۶	ایکلی
۱۳۷	ایکن
۱۳۷	ایل
۱۳۷	ایلتی
۱۳۷	ایلده
۱۳۷	ایلمه
۱۳۷	ایل میشر
۱۳۷	ایلن
۱۳۷	ایله
۱۳۷	ایم
۱۳۷	ایمتیل
۱۳۷	ایمسی
۱۳۷	ایم سیز
۱۳۷	ایم سیز لیک
۱۳۷	ایم سین
۱۳۷	ایمکی
۱۳۷	ایمیز

۱۳۷		ایمیش
۱۳۷		این (ین)
۱۳۷		این
۱۳۸		آین
۱۳۸		این ایش
۱۳۸		این ایش ای
۱۳۸		ایتی
۱۳۸		اینجا
۱۳۸		اینجن
۱۳۸		اینجه
۱۳۸		اینجی
۱۳۸		اینچی
۱۳۸		آیندن
۱۳۸		اینده
۱۳۸		اینکی
۱۳۸		اینمه
۱۳۸		اینیز
۱۳۸		بار
۱۳۸		باز
۱۳۹		بازلیق
۱۳۹		بان
۱۳۹		تو / تی / تو / تی
۱۳۹		تی
۱۳۹		تک / تکی / تکین
۱۴۰		تو

۱۶۰	کین لش میش
۱۶۰	کۆ
۱۶۰	کۆ / گی
۱۶۰	گار
۱۶۰	گان
۱۶۰	گاه
۱۶۰	گج
۱۶۰	گۆچۆ
۱۶۰	گۆچۆلۆک
۱۶۰	گر
۱۶۱	گن
۱۶۱	گۆن
۱۶۱	گۆنچۆ
۱۶۱	گۆنچۆلۆق
۱۶۱	گۆره
۱۶۱	گۆن لش میش
۱۶۱	گوله
۱۶۱	گه
۱۶۱	که چی
۱۶۱	گی
۱۶۱	کیل
۱۶۱	گین
۱۶۱	گینچی لیق
۱۶۱	گین لش میش
۱۶۱	گینه

۱۶۲	ل
۱۶۲	لۆ / لئی / لو / لی
۱۶۲	لئی
۱۶۲	لا / له
۱۶۳	لات / لت
۱۶۳	لاخ
۱۶۳	لار / لر
۱۶۳	لاش / لش
۱۶۳	لاق
۱۶۴	لاماق / لمک
۱۶۴	لان / لن
۱۶۴	لانمیش / لنمیش
۱۶۴	لت
۱۶۴	لر
۱۶۴	لش
۱۶۴	لیق / لۆک / لوق / لیک
۱۶۵	لۆک
۱۶۵	لئی لئی / لۆلۆک / لولوق / لی لیک
۱۶۵	لۆلۆک
۱۶۶	لمک
۱۶۶	لن
۱۶۶	لنمیش
۱۶۶	لو
۱۶۶	لوق
۱۶۶	لولوق

۲۱۹	ایضاً یا علامت تکرار
۲۱۹	ستاره
۲۲۰	خط راست
۲۲۱	سه نقطه
۲۲۱	آکولاد
۲۲۲	§
۲۲۳	انواع نوشته
۲۲۳	نامه
۲۲۷	دو نمونه نامه شخصی
۲۲۷	نامه جواهر لعل نهرو، دختران
۲۲۹	بیر آیری نامه
۲۳۲	چند نمونه نامه اداری و ویرایش ادبا، زبان فارسی
۲۳۶	نوشته‌های مطبوعاتی
۲۴۰	بیر نمونه سرمقاله (باش سۆز)
۲۴۱	بیر آیری سرمقاله
۲۴۶	خاطره
۲۴۸	بیر خاطره
۲۶۱	نوشته تحقیقی
۲۶۱	مراحل یک گزارش تحقیقی
۲۶۲	عنوان
۲۶۲	انتخاب موضوع
۲۶۴	تعریف مسأله
۲۶۵	تبیین فرضیه‌ها
۲۶۶	تبیین هدف تحقیق
۲۶۷	دلایل تعیین هدف

۲۶۸		شناسایی پیشینه تحقیق
۲۶۸		فواید بررسی پیشینه تحقیق
۲۶۹		ابزار روش اسرار تحقیق
۲۷۰		تعریف منابع و روش استفاده از آن‌ها
۲۷۳		برخی از نشانه‌های اختصاری فارسی و عربی در نوشته‌های تحقیقی
۲۷۵		یک نوشته تحقیقی
۲۷۵		دمیر تاریخی
۲۷۹		نوشته در شرح «رسمی»
۲۸۱		سفرنامه و انواع آن
۲۸۲		شروط اصلی سفرنامه نویسی
۲۸۲		بیر سفرنامه
۲۸۲		«نخبه‌یوان» سفری بین اوج گونون در نخل که ترک سوز.
۲۹۷		مرثیه
۳۰۰		بیر مرثیه
۳۰۹		شرح حال
۳۱۰		بیر شرح حال
۳۱۳		بخش کلمات دخیل
۳۱۳		قوانین و قواعد املای کلمات و ترکیبات فارسی و عربی دخیل در زبان فارسی از روی
۳۱۳		بی
۳۱۳		هم
۳۱۴		هیچ
۳۱۴		به
۳۱۴		به
۳۱۴		که
۳۱۵		ای

۴۰ آیین نگارش و ویرایش زبان ترکی آذری

۳۷۱ تعدادی از ترکیبات سداول زبان ترکی آذری

۳۹۵ فرهنگ ترکیبات فارسی و سری رابج در ترکی آذری

۴۰۲ فهرست منابع

www.ketab.ir

پیش گفتار

هرچه از عمر انسان بر روی زمین بیش تر می گذرد، رویارویی فرهنگ ها و تمدن ها و قدرت های اقتصادی و نظامی و در نتیجه اصطکاک منافع و رویارویی های خونین افزون تر می شود. در این میان مردمانی می توانند شرایط را به نفع خود تغییر دهند که از فرهنگ و تمدنی نیرومند برخوردار باشند.

فرهنگ و تمدن حاملان شعور و تعقل و تفکر و کوشش جمعی مردمان یک منطقه جغرافیایی است. مهم ترین وسیله ارتباطات سازندگان فرهنگ ها و تمدن ها و اساسی ترین و نیرومندترین عنصر سازنده فرهنگ ها، یک نظام بسیار نیرومند فطری اجتماعی است که در گویش ملی کشور ایران از آن به «زبان» تعبیر می شود.

مثل رابطه زبان با انسان و زندگی را می توان به مثابه سازه های حیات فکری و اجتماعی او، مثل کشتی و دریاست؛ همان طور که کشتی در دریا شناور و محدود به شرایط آن است، انسان در فلسفه فکری خود شناور است و همان فلسفه فکری در فرهنگ کلان اجتماعی شناور است و فرهنگ ساخته زبان است. بنابراین رابطه انسان و حیات فکری و اجتماعی او با زبان رابطه ای دوطرفه است، یعنی زبان امکانات آفریننده ها و ارتباطات مادی و معنوی را در اختیار انسان می گذارد و انسان برای این که بتواند از زبان بیش ترین بهره را ببرد، برای تکمیل و توسعه زبان می کوشد. پس بی سبب نیست که در افکار عمومی مردمان جهان، جایگاه مردمان هر کشوری، با مهم ترین محصولات فکری و فرهنگی و زبانی، یعنی با آثار علمی و هنری آن کشور تعیین می شود و در مقیاس ارتباطات جهانی، زبان مهم ترین شاخصه هویت فکری، ملی و فرهنگی هر کشوری به حساب می آید.

زبان پرکاربردترین وسیله ارتباطات اجتماعی، علمی، سیاسی، فرهنگی، هنری، عاطفی، تاریخی و... به شمار می‌رود. در گستره و سطح روابط بین‌الملل، مرزهای زبانی بیش از مرزهای جغرافیایی مؤثرند. بدین جهت هرچه ابزارها و امکانات روابط جهانی بیش‌تر و گسترده‌تر و شایع‌تر می‌شوند و هرچه روابط انسان‌ها گسترش و افزایش بیش‌تری می‌یابند، مرزهای زبانی برجسته‌تر و درخشان‌تر می‌شوند، چنان‌که هر روز در زندگی اجتماعی خود می‌بینیم، بیش از تمام حوزه‌های ارتباطی، روابط علمی، سیاسی، اجتماعی، فقهی و عاطفی ملل، به کمک ابزارها و راه‌های ارتباطی الکترونیکی، هم از نظر سرعت حیرت‌آور و هم از نظر مقدار و گستره، افزایش بسیار زیادی یافته است تا جایی که به بالاترین نقطه خود، در طول تاریخ رسیده و تمام مرزهای جغرافیایی را درنور دیده است. می‌توان در سرفه عالم نشست و با سرعت نور، در غرب عالم با کسی ارتباط برقرار کرد، یعنی شبکه‌ها، مخابراتی و اینترنتی تمام قوانین و قواعد مرزهای جغرافیایی و ابعاد مکانی را درهم ریخته و چیز کرده و از میان برداشته‌اند. در چنین وضعیتی تنها مرزی که فروریختنی نیست، مرزهای فرهنگی و زبانی است. امروزه ممیزهایی که ملل و اقوام را از هم جدا و متمایز می‌کنند، زبان‌ها و فرهنگ‌ها هستند. در دهکده جهانی، که اصطلاح آن کمتر از یک دهه است و سرانجام آن‌ها افتاده است، مانند قانون جنگل، فرهنگ‌ها و تمدن‌هایی که به قدرت نظامی استعلا می‌رسیده‌اند، تمدن‌های محروم از قدرت‌های لازم را هضم و به تدریج مضمحل می‌کنند و این امر یکی از بدترین زیان‌هایی است که نوع بشر تجربه می‌کند. بیش از تمام عناصر و ابزارها، زبان حامی و حافظ فرهنگ‌ها و تمدن‌ها به شمار می‌رود. بنابراین باید ارزش و اهمیت زبان را والا دانست و در حفظ و حراست آن کوشا بود. حفظ و حراست زبان در گرو توسعه و تکامل دایمی آن است و این مقدور و میسر نیست مگر با تولیدات علمی و فرهنگی و هنری و نگارش درست و دقیق و آموختن آن.

زبان در دنیای خاص هر انسانی، فارغ از هرگونه ارتباط اجتماعی، کارکرد مهمی دارد تا جایی که اندیشیدن بدون زبان قابل تصور نیست و بدین جهت نیازهای عاطفی انسان را در عالم فردی او برطرف می‌کند. زبان در تمام وجود و ابعاد و جلوه‌های زندگی مادی و معنوی انسان کاربرد دارد؛ به عبارت دیگر حیات انسان در گرو زیست اجتماعی اوست و زیست اجتماعی بدون روابط اجتماعی مقدور نیست. لذا زبان یکی از عوامل اساسی و بسا مهم در تداوم حیات آدمی و تکامل مادی و معنوی او به شمار می‌رود. همین امر یک از مهم‌ترین دلایلی است که توسعه علوم مربوط به زبان را در تمام وجوه و زمینه‌ها ایجاب می‌کند. مروزه زبان به صورت‌های مختلفی به کار گرفته می‌شود. مهم‌ترین و عمده‌ترین کاربردهای زبان انسانی، دو صورت شفاهی و کتبی آن است. محدوده صورت شفاهی یا گفتاری بسیار گسترده‌تر از صورت کتبی است. معمولاً گفتن را در سطح جامعه و در زندگی عادی می‌گیریم. اگر کسی اختلال بیولوژیکی نداشته باشد، طبعاً می‌تواند از صورت شفاهی زبان استفاده و ارتباطات اجتماعی و عاطفیش را برقرار و نیازهایش را برطرف کند ولی نوشتن - نیز - زیست و برای نوشتن تعلیمات خاصی لازم است زیرا در امر نوشتن محدودیت‌هایی وجود دارد که یاد گرفتن آن‌ها برای اهل زبان لازم است.

محدودیت های نوشتن

وقتی که سخن می‌گوییم، آزادی ما بسیار بیش‌تر از زمانی است که می‌نویسیم. هرچند ابزارهای ضبط صوت، آزادی سخنرانان امروزی را بسیار محدودتر از سخنرانان ایام سابق کرده است، باز محدودیت گفتن به اندازه نوشتن نیست. محدودیت‌های زیادی نویسنده را مقید می‌کنند. در این جا به تعدادی از آن‌ها به اختصار اشاره می‌کنیم؛ مواردی را می‌آوریم که به نوشته شکل می‌دهند.